

Łódź, 10.02.2019

dr hab. Tomasz Matuszak
Wydział Rzeźby i Działań Interaktywnych
Akademia Sztuk Pięknych
im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi

Ocena dorobku artystycznego oraz osiągnięcia artystycznego
Pana Jerzego Rupika
uczestnika stacjonarnych środowiskowych studiów doktoranckich
w Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach
sporządzona w związku z postępowaniem doktorskim
prowadzonym przez Radę Wydziału Artystycznego
Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach

Opinia sporządzona została w oparciu o przedstawioną przez kandydata dokumentację w formie pisemnej i cyfrowej, zawierającą rozprawę doktorską pt. *Transpolis – afordancje miejsca*. Dokumentacja dorobku artystycznego zawiera informacje i dokumentację fotograficzną prac z dziedziny projektowania graficznego, projektowania przestrzennego, fotografii i grafiki, filmów video a także dokumentację działalności edukacyjno-naukowej.

OCENA DOROBKU ARTYSTYCZNEGO I EDUKACYJNO-NAUKOWEGO

Studiując dokumentację dorobku artystycznego dowiadujemy się że zainteresowania artystyczne Pana Jerzego Rupika są bardzo szerokie. Pan Rupik prezentuje dokonania z zakresu grafiki projektowej, zrealizowane projekty logotypów dla instytucji państwowych, projekty w skali krajobrazu takie jak koncepcja artystyczna Budowy trasy pamięci w Katowicach Murckach czy projekt i realizacji Dwunastu Kolekcji Botanicznych Śląskiego Ogrodu Botanicznego w Mikołowie. Ponadto dorobek artystyczny uzupełniony jest przez wybór prac z dziedziny grafiki i fotografii artystycznej. Na uwagę zasługuje również część dokumentacji poświęconej działalności edukacyjno-naukowej w postaci wystawy artystycznej w Domu Oświatowym Biblioteki Śląskiej, wykładów, publikacji i prezentacji posteru na IV Kongresie Rewitalizacji Miast w Wałbrzychu. Pan Jerzy Rupik jest również laureatem nagród w konkursach Tamga the International Trade Marks Logotypes Contest z 2006 roku, pierwszej nagrody w ogólnopolskim konkursie na projekt logo dla Uzdrowiska Kołobrzeg z 2007 oraz Nagrody Marszałka Województwa Śląskiego w konkursie: Najlepsza Przestrzeń Publiczna Województwa Śląskiego.

Zainteresowania artystyczne Pana Jerzego Rupika przebiegają na pograniczach projektowania przestrzennego, grafiki projektowej i sztuk pięknych. Docenione projekty logotypów przez jury konkursów, w których startował dają gwarancję pełnego profesjonalizmu

w w/w dziedzinie. Dobór kolorów w projektach i uwrażliwienie ekologiczne są łącznikiem do projektów i realizacji w większej skali założeń krajobrazowych. W projektach krajobrazowych istotne staje się być nie tylko odwołanie do zastanego otoczenia ale również uwzględnienie rysu historycznego i charakteru miejsc dla których te projekty miały powstać. Istotnym aspektem w twórczości Pana Jerzego Rupika jest osadzenie w lokalnych problemach i charakterystyce regionu, którego twórczość ta w zdecydowany sposób dotyczy. Przejawia się to w również w pracach z dziedziny sztuk pięknych jakimi są przedstawiane w dorobku artystycznym fotografie. Fotografie pejzażu postindustrialnego w bardzo oszczędny sposób pokazują elementy, które stają się kwintesencją przedstawianego krajobrazu. W niezwykle oszczędny sposób i z dużą dbałością o kompozycję ilustrują swoje opowiadanie o postindustrialnej scenerii. Ich wyszukana i minimalistyczna forma pozostawia odrębne pole dla wyobraźni widza nie skazując go na ograniczoną do autorskiej interpretację przedstawionego dzieła. Pewnego rodzaju estetyzacja, dbałość kompozycyjna i fragmentaryczność uwidacznia ukryte 'piękno' zrujnowanych poprzez działalność człowieka i zwanalizowanych obszarów, które ukazują nam się w sposób niewielkich ułamków rzeczywistości. To zainteresowanie banalnymi elementami daje pole do interpretacji dla widza, powoduje cenną oscylację wieloznaczności.

W swojej działalności edukacyjno-naukowej Pan Jerzy Rupik może pochwalić się publikacją w katalogu konferencyjnym *Klasyki i adepci polskiej sztuki performance* pt: *DOŚWIADCZENIE PAMIĘCI – PERFORMANCE W PRZESTRZENI PUBLICZNE*. Prezentacji posteru i publikacji w księdze abstraktów IV Kongresu Rewitalizacji Miast w Wałbrzychu pt: *PROJEKT I REALIZACJA DWUNASTU KOLEKCJI BOTANICZNYCH ŚLĄSKIEGO OGRODU BOTANICZNEGO - PRZYKŁADEM REWITALIZACJI TERENÓW POWOJSKOWYCH*. Wystawy fotografii *TABLEAUX VIVANTS* w Domu Oświatowym Biblioteki Śląskiej. Wykład poświęconym doświadczeniom pracy z młodzieżą przy tworzeniu tzw. żywych obrazów w ramach międzynarodowego projektu Erasmus+, *KADR NA SZTUKĘ* w Domu Oświatowym Biblioteki Śląskiej. Projektem plakatu do wystawy *OD FOTOGRAFII DO OKŁADKI*, oraz przygotowaniem projektów uczniów technikum i aranżacją wystawy pod tym samym tytułem.

OCENA CZĘŚCI OPISOWEJ I PROJEKTOWEJ DZIEŁA

Praca teoretyczna Pana Jerzego Rupika składa się z jasno określonych rozdziałów, opatrzonej wstępem, licznymi przypisami i spisem bibliograficznym. Praca *Transpolis – afordancje miejsca* jest jak sam autor we wstępie nadmieniamy *rozważaniem o postawie człowieka wobec nieuchronności przemijania: budowaniu 'miejsca' i potrzebie wędrówki – poszerzania własnej przestrzeni, a także specyficznej wzajemnej relacji człowiek – miejsce* i dalej jak autor wskazuje *jest także próbą stworzenia definicji miejsca przy pomocy środków artystycznych. Osią poszukiwań są rozważania na temat obszaru nieistniejącej już Kopalni Murcki, będącej jedną z tych przestrzeni, które z powodów historycznych i krajobrazowych nie pozwalają się w prosty sposób zdefiniować*. Autor w dużej części pracy powołuje się na rozważania Yi-Fu Tuan'a amerykańskiego geografa pochodzenia chińskiego, autora indywidualistycznej koncepcji miejsca i przestrzeni, który jest jednym

z prekursorów geografii humanistycznej. Doktorant za amerykańskim geografem rozważa interesujące go aspekty konstruowania określonych miejsc w przestrzeni w nowoczesny sposób zawierające podejście humanistyczne, uwzględniające rolę skali ludzkiego ciała jako wyznacznika „homocentrycznego” modelu świata. Jego założenia oscylują wokół teorii, że autonomicznym punktem odniesienia dla projektów architektonicznych i urbanistycznych może być ludzkie ciało jako obiektywizowana miara dla ogółu ludzkości. Rozważa wiele aspektów związanych z obiektywnym określeniem pojęcia jakim jest „miejsce” i jakie elementy muszą zaistnieć żeby można było wyróżnić „miejsce” od ogólnie przyjętej przestrzeni. Autor *afordancji miejsca* skłania się w swoich rozważaniach do konkluzji, że „miejsce” jest tą przestrzenią, która została w określony sposób naznaczona obecnością człowieka. Że to człowiek swoją obecnością i działaniami definiuje przestrzeń zamieniając ją w ten sposób w miejsce określone, definiując tym samym środowisko w którym żyje.

W dalszej części opisowej części pracy doktorskiej Pan Rupik zajmuje się teorią tytułowych afordancji i w jaki sposób są one zaproszeniem do ludzkiego działania w określonej przestrzeni. Przytacza słowa Donalda Normana amerykańskiego psychologa poznawczego: *afordancje to możliwe interakcje między ludźmi a środowiskiem, niektóre afordancje są dostrzegalne, inne nie. Percepcja afordancji może być niejednoznaczna. Znaczniki natomiast sygnalizują rzeczy, a w szczególności, jakie działania są możliwe i jak powinny być zrealizowane. Znaczniki muszą być widoczne, w przeciwnym wypadku nie działają.* Po czym pochyła się nad inną teorią afordancji, która jest celnym określeniem możliwości środowiskowych w skali krajobrazu jako przestrzeni współistnienia. Podkreśla za Tim’em Ingold’em istotną więź wytwarzaną pomiędzy żywym organizmem a jego środowiskiem. Przytacza koncepcje Arnold’a Berleant’a, które określają środowisko nie jako otoczenie człowieka ale jako płynne czterowymiarowe globalne „medium” różnych form, zewnętrznych bodźców, w którym *ludzie zanurzeni są wraz ze wszystkim co ich dotyczy.* W swoich rozważaniach na temat afordancji miejsca doktorant dochodzi do wniosków i konkluduje: *afordancje określają swoisty kontekst przestrzeni, oferowane możliwości, ale również ograniczenia. Afordancje z punktu widzenia twórcy, to zarówno możliwości projektowe, jak i zaproszenie do działań artystycznych nadających przedmiotom, bądź szerzej przestrzeni nowe znaczenie. Afordancje tłumaczą, wyjaśniają naszą postawę wobec miejsca czy szerzej wobec życia. Afordancje - to jednocześnie perspektywy działania. Teoria afordancji, może być szerszą refleksją na temat zależności między człowiekiem i miejscem, zależności, które mogą utworzyć silniejsze więzy, prowadząc do dłuższego zatrzymania się, nierzadko zwieńczonego odkryciem „własnego miejsca”.*

W dalszej części pracy doktorskiej Pan Jerzy Rupik odnosi się do zagadnień przemieszczania się, konieczności zmiany, podążaniem za „przygodą” w kontekście dualizmu niezwykłej mobilności nowoczesnego świata i równocześnie tęsknoty za określonym „miejscem”. Po raz kolejny cytuje Yi-Fu Tuan’a: *Życie człowieka jest dialektycznym ruchem między bezpiecznym schronieniem a przygodą, przywiązaniem a wolnością.* Rozważania autora ogniskują się wokół „płynnego” zjawiska jakim jest nowoczesna przestrzeń ale i chęci człowieka do współtworzenia i współuczestnictwa w tworzeniu tej przestrzeni.

Wiele z przytaczanych teorii przez autora doprowadza go do konkluzji, że nowoczesne podejście do wytworzenia koncepcji „miejsca” jest porzuceniem statyczności na rzecz poznawania i budowania własnych wyobrażeń o przestrzeni poprzez ruch. Przytacza przykłady artystów *land art* i *site specific* w przypadku których, dzieła powstają za pośrednictwem fizycznego „bycia” w krajobrazie, a nie na zasadzie teoretycznego planowania w pracowni w oderwaniu od wielogodzinnych lub wielodniowych pobytów w konkretnym miejscu. Przytacza przykłady projektów, których niezbędnym kryterium do stworzenia był fakt przemieszczania się autora, ale i dla odbiorcy warunek przemieszczania się staje się elementem koniecznym do pełnej percepcji dzieła. Analizując powyższe aspekty ruchu i przemieszczania się w relacji do miejsca doktorant dochodzi do wniosku że „miejsce” materializuje się w samym akcie dążenia do niego.

Ostatni rozdział pisemnej pracy doktorskiej Pana Jerzego Rupika zatytułowany *W drodze do niematerialnego* poświęcony jest analizie przestrzeni niematerialnych i ich doświadczaniu poprzez sztukę, a raczej ograniczoności i braku możliwości definiowania tej przestrzeni za pomocą materialnych artystycznych narzędzi. Przytacza kategorię wzniosłości jako jedną z możliwych do zastosowania w osiągnięciu tego celu, i że jedną z metod może być dzieło sztuki, które w swej skali „stapia się” z ogromem przyrody. *Doświadczenie nieskończoności implikuje postawę pokory. To „spojrzenie ku niebu” wywołujące odczucie nieskończoności, jest próbą odkrycia i zrozumienia „nieoznaczonego”, przeciwstawienia się przemijaniu. Wzniosłość nosi pierwiastek zaskoczenia, zdumienia wynikającego z naruszenia poczucia równowagi, naglej zmiany, przy której określenie swojej postawy „wobec” wymaga czasu. Zdumienie potęguje ogrom zjawiska - im większa skala tym bliższa percepcja wzniosłości.*

Autor upatruje istotną rolę współczesnego artysty w podejmowaniu trudu przekazywania i odnoszenia się do obszarów nieoczywistych lub niemożliwych do opowiedzenia. Końcowe konkluzje pracy doktorskiej na temat prób przedstawienia tego co niematerialne w kontekście „niewypowiedzianego” czy „niewidzialnego” w naturalny sposób ewoluują w kierunku części projektowej pracy doktorskiej, którą jest projekt *Trasy Pamięci*.

Z krótkiego opisu dowiadujemy się, że *Trasa Pamięci* jest projektem pomnika poświęconego pamięci ofiar katastrof górniczych. Projekt jest założeniem rzeźbiarsko architektonicznym w dużej skali, anektującym wzniesienie Hałdy Murckowskiej. Konceptualny sposób przedstawienia w formie schematu graficznego historii katastrof górniczych wraz z datami i ilością ofiar każdej z nich, jest niezwykle wymownym założeniem ideowym projektu. W ten naturalny sposób autor odnosi się nie tylko do przestrzeni samego wzgórza ale również konceptualnie przyłącza geograficzne i historyczne miejsca oddalone o wiele kilometrów. Centralnym punktem założenia projektowego jest ogromna w skali, ażurowa bryła – przecięty i tym samym zdeformowany sześcian – przedstawiony w projekcie w kolorze czarnym. Całość otoczona jest siecią spacerowych ścieżek odwodujących się w formie do schematu ideowego ale przywołujących również system kopalnianych sztolni i chodników. Tytułowa *afordancja miejsca* znajduje swój potencjał w nieruchomej choć dynamicznej w swej formie, centralnej bryle otoczonej rysunkiem

u

rozchodzących się ekspansywnie linii chodników. Rysunek chodników w przestrzeni Hałdy przywołuje potencjalność ruchu, przemieszczania się. Założenie projektowe jest mocno osadzone w konkretnej przestrzeni i sytuuje koncepcję w kategorii pracy site-specific, która w tym przypadku nie tylko wpisuje się w przestrzeń postindustrialnej hałdy ale również uwzględnia badanie kulturowej matrycy miejsca, jego aspekty środowiskowe, społeczne, topograficzne, krajobraz pierwotny oraz historię krajobrazu kulturowego.

Poza głównym założeniem projektowym doktoratu Pan Jerzy Rupik prezentuje również cykl fotografii kolorowych pod wspólnym tytułem *Postprodukcja – Rezerwat*. Prace fotograficzne pokazują niewielkie fragmenty infrastruktury technicznej kopalni – są to kawałki instalacji elektrycznych, taśmy do transportu węgla, stalowe liny inne trudne do określenia elementy postindustrialnego śmietnika. Autor zdjęć używa ciekawego zabiegu, którym konceptualizuje i egzemplifikuje 'bohaterów' swoich zdjęć. Użycie białego kubika – podestu przynależącego do przestrzeni galeryjnej staje się elementem unifikującym fotograficzny cykl. Wstawienie na 'piedestał' niewartych uwagi odrzutów ludzkiej cywilizacji ustanawia z widzem pewnego rodzaju znaczeniową grę. Konceptualna forma fotografii stoi w sprzeczności z przedstawionymi obiektami i przywołuje refleksję nad przemijalnością ludzkich dokonań kończących na śmietniku naszej cywilizacji. Obraz rozpadu i wyczerpywanie się potencjałów staje się przewrotną ilustracją horyzontu ludzkich ambicji i możliwości.

Na podstawie przedstawionej dokumentacji stwierdzam, że Pan Jerzy Rupik w sposób jasny i komunikatywny potrafi formułować problemy aktywności na polu sztuki, rozumie także wyzwania w obszarze rzeźby i działań przestrzennych, odnosi się do nich w sposób współczesny i otwarty, pamiętając o wartości tradycji, z której ona wyrasta.

Na podstawie przedstawionych przez kandydata materiałów stwierdzam, że Pan Jerzy Rupik jest interesującą osobowością artystyczną, która mając szeroką świadomość materii, w której się porusza oraz możliwości, potrafi te elementy w odpowiedni sposób dobrać znajdując swój własny język artystyczny.

Artystyczna i intelektualna wartość przedstawionych do oceny dzieł (nie wyłączając wcześniejszych osiągnięć artystycznych), jak również wysoki poziom zaprezentowanej pracy teoretycznej, pozwalają mi w jednoznaczny sposób stwierdzić, iż aktywność Pana Jerzego Rupika wnosi istotny wkład w rozwój współczesnej praktyki artystycznej.

W związku z powyższym popieram uchwałę Radę Wydziału Artystycznego Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach o nadaniu Panu Jerzemu Rupikowi stopnia doktora w dziedzinie sztuk plastycznych, w dyscyplinie sztuki piękne.

dr hab. Tomasz Matuszak

